

Research Paper

Investigations of the Relation Between Social Anxiety, Cognitive and Behavioral Aspect of It and Sex and Gender-Role in Adolescence

Mahnaz Aliakbari Dehkordi¹, Hossein Zare², Aliasghar Asgharnejad Farid³, *Razieh Hashemian⁴

1. PhD of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Humanities, South Tehran Branch, Payam-Noor University, Tehran, Iran.
2. PhD of Psychology, Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Humanities, South Tehran Branch, Payam-Noor University, Tehran, Iran.
3. PhD of Psychology, Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, School of Behavioral Sciences and Mental Health (Tehran Institute of Psychiatry), Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
4. MSc. of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Humanities, South Tehran Branch, Payam-Noor University, Tehran, Iran.

Citation: Aliakbari Dehkordi M, Zare H, Asgharnejad Farid A, Hashemian R. Investigations of the Relation Between Social Anxiety, Cognitive and Behavioral Aspect of It and Sex and Gender-Role in Adolescence. (Persian)]. Iranian Journal of Psychiatry & Clinical Psychology. 2017; 22(4):340-347. <https://doi.org/10.18869/nirp.ijpcp.22.4.340>

doi: <https://doi.org/10.18869/nirp.ijpcp.22.4.340>

Received: 14 Jun. 2016

Accepted: 18 Oct. 2016

ABSTRACT

Objectives Social anxiety is one of the most common disorders of adolescence. Among the factors affecting the disorder to determine the sex (female or male) reported conflicting results, while the relation between gender role consistent with some anxiety disorders. The aim of this study was to compare social anxiety and its cognitive (AFNE) and behavioral (TISC) aspects based on different sex and gender roles (femininity, masculinity, androgyny and indistinct).

Methods Students (N=277) aged 12 to 13 years were selected using cluster sampling. They were asked to complete research questionnaires including Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA) and Child Sexual Role Inventory (CSRI).

Results The results of T-test, correlation analysis and variance analysis showed significant positive relationships between femininity and social anxiety and its cognitive and behavioral aspects. Significant negative relationships between masculinity and these variables ($P < 0.5$) were also found. More significant mean scores were observed for social anxiety and its cognitive and behavioral aspects in the group by feminine gender-role in comparison with other groups (masculine, androgen and indistinct). However, there was no significant difference in the scores of social anxiety and its cognitive and behavioral aspects in both sexes.

Conclusion The gender-role schema can be considered as a factor associated with social anxiety and its cognitive and behavioral aspects in adolescents.

Keywords:

Social anxiety,
Gender role, Sex,
Adolescence

* Corresponding Author:

Razieh Hashemian, MSc.

Address: Department of Psychology, Faculty of Humanities, South Tehran Branch, Payam-Noor University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (21) 44207529

E-mail: ahashemian70@gmail.com

بررسی رابطه ابعاد رفتاری و شناختی اضطراب اجتماعی در دوره نوجوانی با جنسیت و نقش‌های جنسیتی

مهناز علی‌اکبری دهکردی^۱، حسین زارع^۲، علی‌اصغر اصغر نژاد فرید^۳، راضیه هاشمیان^۴

- ۱- دکترای روانشناسی، دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران جنوب، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
- ۲- دکترای روانشناسی، استاده، گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران جنوب، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
- ۳- دکترای روانشناسی بالینی، استادیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان (انستیتو روانپزشکی تهران)، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
- ۴- کارشناس ارشد روانشناسی، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران جنوب، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۲۵ خرداد ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۲۷ مهر ۱۳۹۵

اهداف: مطالعات نشان می‌دهد اضطراب اجتماعی یکی از اختلالات شایع دوره نوجوانی است. از میان عوامل اثرگذار بر این اختلال، بررسی جنس (مذکر یا مؤنث) نتایج متناقضی را نشان می‌دهد؛ در حالی که رابطه نقش جنسیتی با برخی از اختلالات اضطرابی تأیید شده است. از این رو هدف مطالعه حاضر مقایسه اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در انواع جنس و نقش جنسیتی (زنانه، مردانه، آندروژنی و نامتمایز) بود.

مواد و روش‌ها: نمونه‌های این پژوهش را ۲۷۷ نفر از دانش‌آموزان ۱۲ تا ۱۳ تشکیل می‌دادند. این افراد با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌های اضطراب اجتماعی نوجوانان (SASA) و نقش جنسی کودکان (CSRI) را تکمیل کردند.

یافته‌ها: نتایج براساس آزمون همبستگی تی و تحلیل واریانس نشان داد زنانگی با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن رابطه مثبت معنی‌دار و مردانگی با این متغیرها رابطه منفی معنادار دارد ($P < 0/05$). همچنین میانگین نمره‌های اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در گروه دارای سنخ جنسیتی زنانه به‌طور معنی‌داری بیش از گروه‌های دیگر (مردانه و آندروژن و نامتمایز) بود ($P < 0/05$). این در حالی است که نمرات اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در دو جنس (مذکر و مؤنث) تفاوت معناداری نداشت.

نتیجه‌گیری: طرح‌واره‌های نقش جنسیتی می‌تواند به عنوان عوامل مرتبط با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در نوجوانانی مدنظر قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها:

اضطراب اجتماعی، نقش جنسیتی، جنس، نوجوانی

مقدمه

دیگر جنس را مؤثر بر بُعد شناختی یافته‌اند [۵].

با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در فرهنگ‌های متفاوت و بُعد اجتماعی متغیر اضطراب اجتماعی، نقش جنسیتی^۲ یکی از حوزه‌هایی است که می‌تواند بررسی شود. جنسیت بر چسبی اجتماعی است که بیانگر خصیصه‌های روانی و اجتماعی یک جنس است. طرح‌واره‌های نقش جنسیتی باورهای فرهنگی اجتماعی جامعه درباره ویژگی‌های رفتاری مناسب یا مورد انتظار یک جنس را منعکس می‌کند. این خودانگاره‌ها از نهادهایی چون خانواده و مدرسه آغاز می‌شود و در محیط‌های کاری و جمع دوستان به تدریج از کودکی تا بزرگسالی به افراد منتقل می‌شود [۶]. شکل‌گیری نقش جنسیتی از همان ابتدای کودکی آغاز می‌شود. کودکان با دریافت پیام‌های اجتماعی متفاوتی که به دختران و پسران داده می‌شود، یاد می‌گیرند رفتارهای تجویز شده اجتماعی را پرورش دهند که به جنس آن‌ها

اضطراب اجتماعی عبارت از بروز اضطراب چشمگیر بالینی در اثر رویارویی با انواع معینی از موقعیت‌های اجتماعی یا عملکردی است که اغلب به رفتار اجتنابی منجر می‌شود [۱]. گزارش‌های همه‌گیرشناسی احتمال ابتلای زنان به اضطراب اجتماعی را مانند اختلالات اضطرابی دیگر بیشتر از مردان برآورد کرده است؛ ولی تعداد اندکی از پژوهش‌ها این نسبت را مساوی می‌داند [۲]. ممکن است بتوان علت این اختلاف را تفاوت در شاخصه‌های تشخیصی و دیدگاه ارزیاب‌کننده‌ها دانست [۳]. این ناهماهنگی در بررسی رابطه ابعاد شناختی و رفتاری اضطراب اجتماعی با جنس^۱ (زن یا مرد) بیشتر به چشم می‌خورد. در برخی پژوهش‌ها دختران نمره‌های بالاتری در بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی به دست آوردند و در بُعد شناختی در دو جنس تفاوتی مشاهده نشد [۴]؛ در حالی که گروهی

2. Gender-role

1. Sex

* نویسنده مسئول:

راضیه هاشمیان

نشانی: تهران، دانشگاه پیام‌نور، واحد تهران جنوب، دانشکده علوم انسانی، گروه روانشناسی.

تلفن: ۴۴۲۰۷۵۲۹ (۲۱) ۰۹۸

پست الکترونیکی: ahashemian70@gmail.com

مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان (SASA)^۴

اولین ابزار اندازه‌گیری این پژوهش، مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان (SASA) بود. این مقیاس شامل ۲۸ گویه و دو عامل بود که بر اساس الگوی لانگ می‌تواند دو عامل آن را به دو صورت نام‌گذاری کرد: ۱. شناختی: درک و ترس از ارزشیابی منفی (۱۵ گویه)؛ ۲. رفتاری: تنش و بازداری در برخورد اجتماعی (۱۳ گویه). زیرمقیاس اول (AFNE)^۵ ترس و نگرانی نوجوانان درباره ارزیابی منفی به وسیله همسالان و حضار شنونده و زیرمقیاس دوم (TISC)^۶ تنش یا آرمیدگی اجتماعی و صحبت یا بازداری رفتاری در برخوردهای اجتماعی و آمادگی برای مواجهه اجتماعی را تشکیل می‌داد. سؤال‌های روی مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شد و حاصل کار سه نمره اضطراب اجتماعی کل و درک و ترس از ارزشیابی منفی و تنش و بازداری در برخورد اجتماعی را دربر داشت که نمره بالاتر بیانگر اضطراب بالاتر بود [۱۴].

همسانی درونی این پرسش‌نامه در پژوهش‌های متعدد تأیید شده بود [۱۴، ۱۵]. افزون‌براین نتایج تحلیل عاملی تأییدی در ایران نشان می‌داد ساختار دو عاملی برازش مناسبی با داده‌ها داشت و ضرایب آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های درک و ترس از ارزشیابی منفی و تنش و بازداری در برخورد اجتماعی و نمره کلی اضطراب اجتماعی به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۶۸ و ۰/۸۳ محاسبه شده بود [۱۶].

پرسش‌نامه نقش جنسی کودکان (CSRI)^۷

دومین مقیاس به کاررفته پرسش‌نامه نقش جنسی کودکان (CSRI) بود. این مقیاس ۶۰ گویه و دو عامل مردانگی و زنانگی را دربر داشت که هر کدام از عامل‌ها شامل ۲۰ عبارت (به عنوان عبارات پُرکننده) بود. میانگین هر عامل میزان زنانگی یا مردانگی را نشان می‌داد. نمره بالاتر بیانگر زنانگی یا مردانگی بیشتر بود. آزمایش‌شونده در مقیاسی چهاردرجه‌ای مشخص می‌کرد هر گویه چقدر درباره او صحت دارد (۴ = درباره من بسیار درست است؛ ۳ = تا حدودی درباره من درست است؛ ۲ = کمی درباره من درست است؛ ۱ = اصلاً درباره من درست نیست). بولدیزار^۸ (۱۹۹۱) اعتبار این پرسش‌نامه را با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ در عامل‌های مردانگی ۰/۸۹ و زنانگی ۰/۹۰ تأیید کرده است [۱۷].

علی‌اکبری دهکردی و همکاران (۲۰۱۱) پایایی عامل‌ها را در هنجاریابی داخلی این پرسش‌نامه روی کودکان ۹ تا ۱۳ سال تأیید و ضریب آلفای کرونباخ را برای مردانگی ۰/۷۹ و زنانگی

مرتبط است. نتیجه این عملکرد شکل‌گیری رفتارها و شخصیت زنانه یا مردانه است. از نظر بوم (۱۹۷۴) وقتی کودکان معنا و تصویری از خود می‌سازند که در بردارنده مفاهیم مردانگی یا زنانگی است، هویت جنسیتی شکل می‌گیرد و جنسیت به بخشی از خودپنداره آن‌ها تبدیل می‌شود [۱۹].

برخی از بررسی‌ها نظریه نقش جنسیتی را به منظور بررسی علل زمینه‌ای تفاوت سطح اضطراب دختران و پسران پیشنهاد می‌دهد [۸، ۹]. پژوهشگران دریافته‌اند مردانگی با اضطراب و حساسیت به علائم اضطرابی رابطه منفی دارد [۸، ۱۰]. مردانگی با سطوح کلی ترس و وحشت از قبیل ترس از شکست و انتقاد و ترس از ناشناخته‌ها و ترس پزشکی رابطه منفی دارد [۱۱]؛ در حالی که بین زنانگی و ترس و اضطراب و همچنین حساسیت به علائم اضطرابی رابطه مستقیمی وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت نقش جنسیتی به عنوان میانجی بین مؤنث‌بودن و حساسیت به علائم اضطرابی قرار می‌گیرد [۸، ۱۰].

نتایج پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد نقش جنسیتی (زنانه یا مردانه) اضطراب در زنان را ۳ درصد پیش‌بینی می‌کند. از این میان نقش جنسیتی زنانه در پیش‌بینی اختلال در عملکرد اجتماعی مؤثرتر است و می‌تواند ۵ درصد واریانس کل را داشته باشد [۱۲]. در مقابل بین نقش جنسیتی آندروژن^۳ (دوجنسیتی) و بهزیستی روان‌شناختی رابطه مثبتی وجود دارد و این متغیر می‌تواند پیش‌بینی‌کننده بهزیستی روان‌شناختی باشد [۱۳]. به نظر می‌رسد شواهدی برای حمایت از نظریه «نقش جنسیتی در تبیین تفاوت نتایج پژوهشی بررسی اضطراب از نظر جنس» وجود دارد؛ اما تاکنون تأثیر این نظریه بر اضطراب اجتماعی، به ویژه در نوجوانان، مشخص نشده است. با توجه به مطالب گفته‌شده این مطالعه با هدف بررسی تفاوت‌های جنسی و نقش جنسیتی در ابعاد رفتاری و شناختی اضطراب اجتماعی در نوجوانان انجام شد.

روش

طرح پژوهش حاضر توصیفی مقایسه‌ای بود که روی ۲۷۷ نفر از دانش‌آموزان مدارس ابتدایی و دبیرستانی شهر تهران انجام شد. گروه نمونه شامل ۱۷۴ دختر و ۱۰۳ پسر از دانش‌آموزان پایه ششم و هفتم بودند که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دومرحله‌ای انتخاب شدند؛ بدین صورت که ابتدا یک دبستان دخترانه، یک دبستان پسرانه، یک دبیرستان دخترانه و یک دبیرستان پسرانه انتخاب شد که تمایل به همکاری داشتند و پس از گرفتن مجوز از مدیر مدرسه، همه دانش‌آموزان پایه ششم و هفتم با رضایت آگاهانه پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کردند. برای اندازه‌گیری اضطراب نوجوانان از ابزارهای زیر استفاده شده است:

4. Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA)

5. Apprehension and Fear of Negative Evaluation (AFNE)

6. Tension and Inhibition in Social Contact (TISC)

7. Children's Sex Role Inventory (CSRI)

8. Boldizar

3. Androgyny

۰/۶۸ محاسبه کرده‌اند [۱۸].

یافته‌ها

پس از حذف داده‌های پرت نمونه (هفت نفر) ۲۷۰ نفر باقی ماندند که ۱۶۸ نفر دختر (۶۲/۸ درصد) و ۱۰۲ نفر پسر (۳۷/۸ درصد) بودند. از مجموع دختران ۶۳/۷ درصد ۱۲ سال و ۳۶/۳ درصد ۱۳ سال و از مجموع پسران ۴۶ درصد ۱۲ سال و ۵۴ درصد ۱۳ سال داشتند. **جدول شماره ۱** می‌توان ویژگی‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را مشاهده کرد.

همان‌طور که در **جدول شماره ۱** مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف استاندارد زنانگی به ترتیب ۲/۷۸ و ۰/۴۰ و میانگین و انحراف استاندارد مردانگی به ترتیب ۲/۶۸ و ۰/۴۱ بود. در **جدول شماره ۲** به کمک این داده‌ها و با توجه به الگوی دوبعدی نقش جنسیتی بهم که پیش‌تر توضیح داده شد، توزیع نقش جنسیتی در آزمودنی‌های پژوهش نشان داده شده است:

همان‌طور که در **جدول شماره ۲** مشاهده می‌شود، مردانگی در پسرها (۲۶/۵ درصد) بیشتر از زنانگی (۱۷/۶ درصد) و زنانگی در دخترها (۳۷/۵ درصد) بیشتر از مردانگی (۱۶/۷ درصد) بود و بیشترین سنخ جنسیتی را چه در دختران و چه در پسران شخصیت آندروژنی تشکیل می‌داد. از میان کل نمونه‌های این مطالعه ۲۱ درصد شخصیت مردانه، ۳۰ درصد شخصیت زنانه، ۴۶ درصد شخصیت آندروژنی و ۴ درصد نامتمایز بود. به منظور بررسی رابطه میان میزان زنانگی و مردانگی در نوجوانان با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن از ضریب

براساس الگوی دوبعدی بهم (۱۹۷۴) مردانگی و زنانگی دو بُعد جداگانه است؛ به طوری که فرد در هر دوی ابعاد ذکر شده نمراتی جداگانه کسب می‌کند. شخصیت زنانه مربوط به کسانی است که در بُعد زنانه نمره بیشتر از میانگین جامعه و در بُعد مردانه نمره کمتر کسب کرده باشند. در مقابل شخصیت مردانه با نمره بیشتر از میانگین در بُعد مردانه و نمره کمتر از میانگین در بُعد زنانه مشخص می‌شود. چنانچه نمره‌ها در هر دو بُعد زنانه و مردانه بیشتر از میانگین جامعه باشد شخصیت آندروژنی یا دوجنسیتی، و اگر نمره‌های هر دو بُعد زنانه و مردانه کمتر از میانگین جامعه باشد، سنخ جنسیتی نامتمایز تشخیص داده می‌شود [۱۹].

براساس این الگو با کمک نمرات به دست آمده و محاسبه میانگین و انحراف استاندارد نمرات بُعد زنانه و مردانه، آزمون شوندرگان بدین صورت در چهار گروه تقسیم شدند: ۱. زنانه: نمره زنانگی بیشتر از میانگین و نمره مردانگی کمتر از میانگین؛ ۲. مردانه: نمره مردانگی بیشتر از میانگین و نمره زنانگی کمتر از میانگین؛ ۳. آندروژنی: نمره زنانگی و مردانگی بیشتر از میانگین؛ ۴. نامتمایز: نمره زنانگی و مردانگی کمتر از میانگین. در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از تحلیل همبستگی، آزمون تی، تحلیل واریانس و روش پیگیری شفه استفاده و تمامی فرضیه‌ها در سطح معناداری ۰/۰۵ > و به کمک نسخه ۱۹ نرم‌افزار SPSS بررسی شد.

جدول ۱. ویژگی‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در آزمودنی‌های پژوهش.

متغیر	میانگین (انحراف استاندارد)	حداقل نمرات	حداکثر نمرات
زنانگی	۲/۷۸ (۰/۴۰)	۱/۷۵	۳/۵۸
مردانگی	۲/۶۸ (۰/۴۱)	۱/۸۰	۳/۸۰
اجتناب از برخورد اجتماعی (بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی)	۳/۱۳ (۰/۳۹)	۱/۹۲	۴/۵۴
درک و ترس از ارزیابی منفی (بُعد شناختی اضطراب اجتماعی)	۳/۱۱ (۰/۳۴)	۱/۸۷	۴/۰۷
نمره کلی اضطراب اجتماعی	۳/۱۲ (۰/۲۸)	۲/۳۴	۳/۸۶

مجله روانپزشکی و روانشناسی بالین ایران

جدول ۲. جدول توزیع فراوانی و فراوانی درصدی آزمودنی‌های پژوهش به تفکیک جنس و نقش جنسیتی.

	مردانه		زنانه		آندروژن		نامتمایز		کل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
پسر	۲۷	۲۶/۵	۱۸	۱۷/۶	۵۵	۵۴	۲	۲	۱۰۲
دختر	۲۸	۱۶/۷	۶۳	۳۷/۵	۷۰	۴۱/۷	۷	۴/۲	۱۶۸
کل	۵۵	۲۰/۴	۸۱	۳۰	۱۲۵	۴۶/۳	۹	۳/۳	۲۷۰

مجله روانپزشکی و روانشناسی بالین ایران

جدول ۳. ضرایب همبستگی میزان زنانگی و مردانگی با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن.

متغیر	نمره کلی اضطراب اجتماعی	درک و ترس از ارزیابی منفی (بُعد شناختی اضطراب اجتماعی)	اجتناب از برخورد اجتماعی (بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی)
زنانگی	۰/۴۴**	۰/۳۰**	۰/۳۵**
مردانگی	-۰/۵۰**	-۰/۴۱**	-۰/۳۵**

مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالین ایران

** همبستگی در سطح ۰/۱۰ معنی‌دار است.

* همبستگی در سطح ۰/۵۰ معنی‌دار است.

با توجه به نتیجه آزمون لوین، هر کدام از گروه‌های مطالعه‌شده از نظر متغیرهای اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن همگن بودند ($P < ۰/۰۵$). با تکیه بر همگنی هر گروه، نتایج آزمون تی، همان‌طور که در جدول شماره ۴ درج شده است نشان می‌دهد بین میانگین نمرات بُعد شناختی و رفتاری و نمره کلی اضطراب اجتماعی در میان دو جنس تفاوت معناداری دیده نمی‌شود ($P < ۰/۰۵$). در نتیجه ارتباط جنس با اضطراب و ابعاد شناختی و رفتاری آن با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. افزون‌براین به منظور مقایسه اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در نوجوانان از نظر سنخ جنسیتی، روش تحلیل واریانس چندمتغیری به کار رفت که اضطراب اجتماعی و ابعاد آن به عنوان متغیر وابسته و نقش‌های جنسیتی به عنوان

همبستگی پیرسون استفاده شده است. خلاصه نتایج این آزمون در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

براساس نتایج جدول شماره ۳ زنانگی با بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی ($r = ۰/۳۵$ و $P < ۰/۰۱$) و بُعد شناختی اضطراب اجتماعی ($r = ۰/۳۰$ و $P < ۰/۰۱$) و نمره کلی اضطراب اجتماعی ($r = ۰/۴۴$ و $P < ۰/۰۱$) همبستگی مثبت معنی‌دار داشت. همچنین بین مردانگی با بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی ($r = -۰/۳۵$ و $P < ۰/۰۱$) و بُعد شناختی اضطراب اجتماعی ($r = -۰/۴۱$ و $P < ۰/۰۱$) و نمره کلی اضطراب اجتماعی ($r = -۰/۵۰$ و $P < ۰/۰۱$) همبستگی منفی معنی‌دار مشاهده شد. برای مقایسه اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در نوجوانان از نظر جنس و نقش جنسیتی از آزمون تی استفاده شد. یافته‌های حاصل از این آزمون در جدول شماره ۴ می‌شود.

جدول ۴. خلاصه نتایج مقایسه میانگین‌های اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن در دو جنس.

متغیر وابسته	تفاوت میانگین‌ها	درجه آزادی	سطح معناداری
اجتناب از برخورد اجتماعی (بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی)	۰/۰۵	۲۶۸	۰/۸۴
درک و ترس از ارزیابی منفی (بُعد شناختی اضطراب اجتماعی)	۰/۰۴	۲۶۸	۰/۵۲
نمره کلی اضطراب اجتماعی	۰/۰۳	۲۶۸	۰/۶۰

مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالین ایران

جدول ۵. خلاصه نتایج تحلیل واریانس MANOVA بر اضطراب اجتماعی و ابعاد آن.

متغیر وابسته	میانگین مجذورات	درجه آزادی	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آزمون
اجتناب از برخورد اجتماعی (بُعد رفتاری اضطراب اجتماعی)	۱۸۷	۶/۱	۰/۰۱۴	۰/۰۲	۰/۶۹۲
ترس از ارزیابی منفی (بُعد شناختی اضطراب اجتماعی)	۱۸۷/۱	۶/۷۷	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۷۳۶
نمره کلی اضطراب اجتماعی	۱۶۸/۶۵	۱۱/۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۴	۰/۹۱

مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالین ایران

اعتماد به نفس، شجاع، مستقل، محکم، فرمانده و قوی می‌تواند در مقابله با اضطراب یاری‌رسان باشد [۲۱].

بر مبنای نتایج پژوهش حاضر آنچه در جامعه به عنوان صفات زنانه تلقی می‌شود و سنخ جنسیتی زنانه را می‌سازد با آنچه در روان‌شناسی به اضطراب اجتماعی تعبیر می‌شود، رابطه مستقیمی وجود دارد. گفتنی است صفاتی که مردانه شناخته می‌شود و سنخ جنسیتی مردانه را تشکیل می‌دهد، با اضطراب اجتماعی رابطه منفی دارد.

از همان سال‌های اولیه پیش‌دبستانی شکل‌گیری نقش جنسیتی با ترجیحات و رفتارهای مربوط به جنسیت شروع می‌شود و عوامل زیستی، اجتماعی، والدین، رسانه‌های گروهی و به‌ویژه عوامل فرهنگی در آن دخیل است [۱۸]. حین رشد از دختران حمایتگری و دلسوزی و وابستگی و از پسران مستقل و مقاوم‌بودن انتظار می‌رود [۲۲]. دختران از کودکی به ابراز احساسات تشویق می‌شوند و همه آن‌ها را به عنوان موجوداتی احساسی، آرام، منفعل و محتاط و در مقابل پسران را به عنوان موجوداتی مهاجم، فعال، با اعتماد به نفس، رقابتی و مستقل می‌پذیرند [۲۳]. در مدرسه استرس پسران که به‌ویژه در نوجوانی بیشتر به شکل پرخاشگری بروز می‌کند، به عنوان رفتار ناسازگارانه شناخته و برای رفع آن تلاش می‌شود؛ ولی رفتارهای کناره‌جویانه دختران که در واقع پاسخی آنان به استرس است، اغلب ناسازگار انگاشته نمی‌شود [۲۴].

این باورهای اجتماعی که کلیشه‌ها یا طرح‌واره‌های جنسیتی را از همان ابتدای کودکی در انسان می‌سازد، در نوجوانی بخشی از خودپنداره او می‌شود و درک او را از آنچه هست تحریف می‌کند. طرح‌واره‌های جنسیتی بر شناخت اجتماعی انسان تأثیر می‌گذارد و شیوه اندیشیدن او درباره محیط‌های اجتماعی و روابطش با این محیط‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این طرح‌واره‌های شکل گرفته در برابر اطلاعات مخالف نیز دوام می‌آورد و همچنین می‌تواند اثر خودتأییدکنندگی یا پیشگویی خودکام‌بخش داشته باشد و باعث شود نوجوان به شیوه‌ای رفتار کند که طرح‌واره‌هایش تأیید شود [۷].

پژوهش حاضر نشان داد اجتناب از برخورد اجتماعی (بعد رفتاری اضطراب اجتماعی) و ترس از ارزیابی منفی (بعد شناختی اضطراب اجتماعی) در افرادی که سنخ جنسیتی زنانه دارند، بیشتر از سنخ‌های دیگر جنسیتی است. در تبیین این یافته می‌توان به عزت‌نفس اشاره کرد. در بسیاری از جوامع عزت‌نفس می‌تواند به عنوان صفت پذیرفته‌شده مردانه مدنظر قرار گیرد [۲۵]. در تحقیقات بسیاری ارتباط مثبت مردانگی با عزت‌نفس بیشتر و در مقابل ارتباط معکوس زنانگی با این متغیر در هر دو جنس بررسی و به اثبات رسیده است [۲۵-۲۸]. علاوه بر این عزت‌نفس را می‌توان میانجی زنانگی و علائم اضطراب دانست [۲۹].

نوجوانان با عزت‌نفس پایین در برابر انتقاد و طردشدن یا هر گونه رویداد دیگر آسیب‌پذیرند. رویدادی که در زندگی روزمره شاهدهی

عامل گروه‌سازی وارد تحلیل شد. بر اساس تحلیل واریانس چند متغیری (Wilks Lambda=۰/۹۵۳ و $F=۴/۰۸$ در سطح معناداری $P=۰/۰۰۳$) می‌توان بیان کرد که این بررسی از لحاظ آماری در سطح $P<۰/۰۵$ معنادار است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۵ نمایش داده شده است..

بر اساس جدول شماره ۵ نمره‌های هر کدام از متغیرها به شرح زیر است: اجتناب از برخورد اجتماعی ($F=۶/۱$ و $P=۰/۰۱۴$)، ترس از ارزیابی منفی ($F=۶/۷۷$ و $P=۰/۰۱$) و اضطراب اجتماعی ($F=۱۱/۰۱$ و $P=۰/۰۰۱$). پس برابری میانگین نمره‌های بعد شناختی و رفتاری و نمره کلی اضطراب اجتماعی در میان انواع نقش‌های جنسیتی با احتمال ۹۹ درصد رد می‌شود. در نتیجه می‌توان نقش‌های جنسیتی را با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن مرتبط دانست. با توجه به نابرابری حجم نمونه در گروه‌های طبقه‌بندی‌شده از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد بین زنانگی و مردانگی، زنانگی و آندروژن، و زنانگی و نامتماز از نظر متغیرهای پژوهشی اجتناب از برخورد اجتماعی، ترس از ارزیابی منفی، و نمره کلی اضطراب تفاوت معناداری وجود دارد و نمره هر سه متغیر اضطرابی در سنخ زنانه بیشتر از سایر سنخ‌های جنسیتی بود. اما اختلاف میانگین متغیرهای وابسته بین سایر سنخ‌های جنسیتی معنادار نبود (سطح معناداری آزمون $P\leq ۰/۰۵$).

بحث

این پژوهش با هدف بررسی تفاوت‌های جنسی و نقش جنسیتی در ابعاد رفتاری و شناختی اضطراب اجتماعی در نوجوانان انجام شد. نتایج حاصل از این پژوهش ارتباط بین جنس (زن یا مرد) و اضطراب اجتماعی را رد کرد. در تایید نامتماز بودن اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن از نظر جنس، پژوهش‌های اندکی وجود دارد [۲۰] و اغلب پژوهش‌ها درصد ابتدای زنان را بیش از مردان برآورد کرده است [۲۱]. با توجه به بعد اجتماعی که در اختلال اضطراب اجتماعی وجود دارد، شاید شایسته‌تر باشد در تبیین این نتیجه به عوامل اجتماعی اثرگذار بیشتر پرداخته شود. به‌زعم رویکرد اجتماعی ویژگی‌ها و رفتارهای افراد در اجتماع بر مبنای جنسیت، یعنی خصوصیات روانی و اجتماعی آنان تعیین می‌شود نه جنس زیستی و هیچ‌یک از صفات رفتاری به‌طور ذاتی مردانه یا زنانه نیست؛ بلکه این جامعه و فرهنگ حاکم بر آن است که صفات مربوط به یک جنس را مشخص می‌کند.

بر اساس پژوهش‌هایی که بیش از پانزده سال در سی کشور جهان انجام گرفته است محققان به توافقی فرهنگی درباره کلیشه‌های زنانه و مردانه دست یافته‌اند. از میان این ویژگی‌ها صفاتی که می‌تواند به‌وجود آوردنده اضطراب باشد از قبیل ترسو، وابسته، حساس، خجالتی، ضعیف و نگران همگی در دسته صفات زنانه جای دارد. در مقابل صفات مردانه مانند توانمند، با

بنا به اظهار نویسنده مسئول مقاله، حمایت مالی از پژوهش و تعارض منافع وجود نداشته است.]

بر بی‌کفایتی و ناشایستگی یا بی‌ارزشی باشد. آن‌ها وقتی مسخره یا سرزنش یا متهم می‌شوند یا دیگران نظر خوبی به آن‌ها ندارند، عمیقاً آشفته می‌شوند. آنان از امکان ارزیابی منفی (بعد شناختی اضطراب اجتماعی) دیگران نگرانی شدیدی دارند و هر قدر احساس آسیب‌پذیری آن‌ها بیشتر باشد، سطح اضطرابشان بیشتر خواهد شد. از آنجا که این دیدگاه قرار گرفتن در موقعیت‌های اجتماعی را آزاردهنده می‌داند، آن‌ها تا جایی که بتوانند از این موقعیت‌ها اجتناب می‌کنند (بعد رفتاری اضطراب اجتماعی) [۲۴].

کلیشه‌های جنسیتی باورهای تحریف‌شده‌ای در انسان به وجود می‌آورد که به‌ویژه در نوجوانی (زمان شکل‌گیری هویت و به گفته اریکسون دوره حل بحران هویت) بر شناخت اجتماعی نوجوانان تأثیر نامطلوبی می‌گذارد و اضطراب اجتماعی را در آنان تشدید می‌کند. بنابراین شاید بتوان با آموزش خانواده‌ها و اولیای مدرسه و تأثیر بر رسانه‌های جمعی نقش کلیشه‌های جنسیتی را بر رشد شناختی کودکان کاهش داد و با پرورش توانایی‌های شخصی هر فرد جدا از مؤنث یا مذکر بودن، فرصت پرورش توانایی‌های فردی او را فراهم کرد.

نتیجه‌گیری

درکل می‌توان نتایج حاصل از پژوهش حاضر را حاوی دو یافته اصلی دانست که عبارتند از: ۱. میانگین اضطراب اجتماعی و دو زیرمقیاس درک و ترس از ارزیابی منفی (بعد شناختی) و اجتناب از برخورد اجتماعی (بعد رفتاری) در ابتدای نوجوانی (۱۲ تا ۱۳ سال) در دو جنس تفاوت معناداری ندارد؛ ۲. میانگین اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری در سنخ جنسیتی زنانه از سنخ جنسیتی مردانه و آندروژن و نامتمایز بیشتر است. گفتنی است با توجه به مقطعی بودن پژوهش می‌توان زنانگی را با اضطراب اجتماعی و ابعاد شناختی و رفتاری آن مرتبط دانست.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

این پژوهش مانند مطالعات دیگر باید در بافت محدودیت‌های آن تفسیر شود. استفاده از ابزار خودگزارش‌دهی به عنوان تنها عامل بررسی رفتار می‌تواند موجب جهت‌گیری نتایج شود. علاوه بر آن با توجه به اینکه پژوهش حاضر روی نوجوانان ۱۲ تا ۱۳ سال شهر تهران انجام شده است و متغیرهای بررسی‌شده از متغیرهای فرهنگی و اجتماعی و ریش شناختی تأثیر می‌پذیرد، تعمیم نتایج به دیگر فرهنگ‌ها و سنین مختلف جای بحث دارد. از این‌رو در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود فرهنگ‌های دیگر و سنین مختلف بررسی شود و همچنین کلیشه‌هایی ذهنی مدنظر قرار گیرد که به‌طور اختصاصی بتواند بر اضطراب اجتماعی تأثیرگذار باشد.

سپاسگزاری

در پایان از مدیران مدارس منطقه‌های سه و پنج تهران قدردانی می‌شود که در انجام این مطالعه با پژوهشگران همکاری کردند.

References

- [1] American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 4th ed. Washington, D. C.: American Psychiatric Association; 2000.
- [2] Brook A, Christina A, Schmidt LA. Social anxiety disorder: A review of environmental risk factors. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 2008; 4(1):123-43. doi: 10.2147/ndt.s1799
- [3] Hidalgo RB, Barnett SB, Davidson JR. Social anxiety disorder in review: Two decades of Progress. *International Journal of Neuropsychopharmacology*. 2001; 4(3):279-98. doi: 10.1017/s1461145701002504
- [4] Geravand F, Afzali MH, Shokri O, Parsian M, Puklek M, Khodaei A, et al. [Gender and age differences in social anxiety in adolescence (Persian)]. *Developmental Psychology: Iranian Psychologists*. 2011; 7(26):165-74.
- [5] Levpuscek MP, Videc M. Psychometric properties of the Social Anxiety Scale for Adolescents (SASA) and its relation to positive imaginary audience and academic performance in Slovene adolescents. *Studia Psychologica*. 2008; 50(1):49-65.
- [6] Zohrevand R. [The relationship between perception of gender roles and sexual satisfaction (Persian)]. *Women in Development & Politics*. 2004; 2(2):117-25.
- [7] Baron R, Byrne D, Branscombe N. *Social psychology* [Y. Karimi, Persian trans]. Tehran: Ravan Publication; 2011.
- [8] Stassart C, Hansez I, Delvaux M, Depauw B, Etienne A. A French translation of the revised childhood anxiety sensitivity index (CASI-R): Its factor structure, reliability, and validity in a nonclinical sample of children aged 12 and 13 years old. *Psychologica Belgica*. 2013; 53(1):57-74. doi: 10.5334/pb-53-1-57
- [9] Walsh TM, Stewart SH, McLaughlin E, Comeau N. Gender differences in Childhood Anxiety Sensitivity Index (CASI) dimensions. *Journal of Anxiety Disorders*. 2004; 18(5):695-706. doi: 10.1016/s0887-6185(03)00043-4
- [10] Muris CM, Knoop M. The relation between gender role orientation and fear and anxiety in nonclinic-referred children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. 2005; 34(2):326-32. doi: 10.1207/s15374424jccp3402_12
- [11] Ginsburg GS, Silverman WK. Gender role orientation and fearfulness in children with anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disorders*. 2000; 14(1):57-67. doi: 10.1016/s0887-6185(99)00033-x
- [12] Aliakbari Dehkordi M, Shokrkon H. [The relationship between gender role and mental health & its components in employed women (Persian)]. *Journal of Clinical Psychology and Personality*. 2011; 2(5):37-48.
- [13] Asgari P, Ehteshamzadeh P, Pirzamani S. [Relationship of social acceptance, sex-role (androgyny) with psychological well-being in female students (Persian)]. *Woman and Culture*. 2010; 2(5):99-110.
- [14] Puklek M. Sociocognitive aspects of social anxiety and its developmental trend in adolescence [PhD Dissertation]. Ljubljana: University of Ljubljana; 1997.
- [15] Zhou X, Xu Q, Ingles CJ, Hidalgo MD, LaGreca AM. Reliability and validity of the Chinese version of the social anxiety scale for adolescents. *Child Psychiatry and Human Development*. 2008; 39(2):185-200. doi: 10.1007/s10578-007-0079-0
- [16] Khodaei A, Shokri O, Puklek M, Gravand F, Tolabi S. [Factor structure and psychometric properties of the social anxiety scale for adolescents (SASA) (Persian)]. *Journal of Behavioral Sciences*. 2011; 5(3):209-16.
- [17] Boldizar PJ. Assessing sex typing and androgyny in children: The children's sex role inventory. *Journal of Developmental Psychology*. 1991; 27(3):505-15. doi: 10.1037/0012-1649.27.3.505
- [18] Aliakbari Dehkordi M, Mohtashami T, Hasanzadeh P, Sahryari H. [The study of psychometric characteristics of children's sex role inventory in Iranian population (Persian)]. *Social Cognition*. 2014; 4:7-15.
- [19] Bem SL. The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1974; 42(2):155-62. doi: 10.1037/h0036215
- [20] Degonda M, Wyss M, Angst J. Obsessive-compulsive disorders and syndromes in the general population. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*. 1993; 243(1):16-22. doi: 10.1007/bf02191519
- [21] Hidalgo RB, Barnett SD, Davidson JRT. Social anxiety disorder in review: Two decades of progress. *International Journal of Neuropsychopharmacology*. 2001; 4(3):279-98. doi: 10.1017/s1461145701002504
- [22] Khamseh A. [Examine gender role schemas and cultural stereotypes of female students (Persian)]. *Women's Studies*. 2005; 2(6):115-34.
- [23] Arrindell AW, Eisemann M, Richter J, Oei T, Caballo EV, Ende J, et al. Masculinity-femininity as a national characteristic and its relationship with national agoraphobic fear levels: Fodor's sex role hypothesis revitalized. *Behaviour Research and Therapy*. 2003; 41(7):795-807. doi: 10.1016/s0005-7967(02)00188-2
- [24] Rice F. *Human development: A life-span approach* [M. Foroughan, Persian trans]. 4th ed. Tehran: Arjmand Publication; 2001.
- [25] Spence JT, Helmreich RL. Masculine instrumentality and feminine expressiveness: Their relationships with sex role attitudes and behavior. *Psychology of Women Quarterly*. 1980; 5(2):147-63. doi: 10.1111/j.1471-6402.1980.tb00951.x
- [26] Feather NT. Masculinity, femininity, self-esteem, and sub-clinical depression. *Sex Roles*. 1985; 12(5):491-500. doi: 10.1007/bf00288171
- [27] Orlofsky JL. Sex-role orientation, identity formation, and self-esteem in college men and women. *Sex Roles*. 1997; 3(6):561-75. doi: 10.1007/bf00287839
- [28] Antill J, Cunningham J. Self-esteem as a function of masculinity in both sexes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1979; 6(3):783-85.
- [29] Kimlicka T, Cross H, Tarnai J. A comparison of androgynous, feminine, masculine, and undifferentiated women on self-esteem, body satisfaction, and sexual satisfaction. *Psychology of Women Quarterly*. 1983; 7(3):291-94. doi: 10.1111/j.1471-6402.1983.tb00843.x